

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

Тези

62-ої наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників, аспірантів та
студентів університету
Том 3

23 квітня – 13 травня 2010 р.

Полтава 2010

УДК 043.2
ББК 448лО

Друкується за рішенням Вченої ради Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка Протокол № 14 від 5 травня 2010 р.

Редакційна колегія:

- Онищенко В.О. – головний редактор, д.е.н, проф., ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, зав. каф. Фінансів, банківської справи та державного управління;
- Пічугін С.Ф. – заступник головного редактора, д.т.н., проф., зав. каф. конструкцій із металу, дерева і пластмас;
- Дубіщев В.П. – заступник головного редактора, д.е.н., проф., зав. каф. економічної теорії і регіональної економіки;
- Ніколаєнко В.А. – д. арх., проф., зав. каф. дизайну архітектурного середовища та містобудування;
- Серов М.І. – докт. фіз.-мат. наук, проф. , зав. каф. вищої математики;
- Савенко Р.Г. – д.т.н., проф., зав. каф. економічної кібернетики;
- Нестеренко М.П. – к.т.н., доц., декан факультету нафти і газу;
- Бондар В.О. – д.т.н., проф. каф. екології;
- Сажко В.В. – к.і.н., доц., зав. каф. історії;
- Муравльов В.В. – відповідальний секретар, к.т.н., доц., начальник науково-дослідницької частини, вчений секретар університету.

Тези 62-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету. Том 3. (Полтава, 23 квітня – 13 травня 2010 р.) – Полтава: ПолтНТУ, 2010, - 234 с.

Висвітлення наукових досягнень професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету.

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні парадигмальний контур системогенезу в бюджетній сфері окреслений вельми нечітко, спостерігається брак концепцій, теорій та підходів, які є теоретичною платформою пояснення явищ та процесів, що спостерігаються у відносинах учасників бюджетного процесу, дозволяють ідентифікувати нові явища, тенденції та процеси й визначати вектори їхнього дослідження. Переважна більшість визначень змісту поняття «бюджетна система» перебуває саме у прагматичному контурі системогенезу, тобто базуються на основних домінантах визначення цього поняття в чинному Бюджетним Кодексом України, лише певною мірою уточнюючи їх або доповнюючи.

Опорними у визначеннях змісту поняття «бюджетна система» є поняття, що визначають структуру системи, зокрема, вертикальну, і наголошують на її закріпленості в нормах права. Бюджетна система – це організована на загальноприйнятих принципах система бюджетів, являє собою ієрархічну структуру, в межах якої здійснюється мобілізація, розподіл та використання бюджетних коштів на різних рівнях й охоплює цілісну сукупність взаємопов'язаних відносин організаційно-правового та соціально-економічного характеру, що задають логіку поведінки економічних агентів у межах інституційного середовища, яке сформоване державою, у процесах формування та використання бюджетних коштів.

Бюджет як основний фінансовий план відображає діяльність держави та місцевих органів влади стосовно реалізації соціально-економічної, міжнародної, управлінської, оборонної та фінансової політики. За Бюджетним Кодексом України, бюджет є планом формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються, відповідно, органами державної влади, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду. Функціонування бюджетної системи держави базується на принципах, які визнано міжнародною спільнотою та відображено у БКУ (ст. 7): єдності, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості й неупередженості, публічності та прозорості [2]. Водночас, бюджетний механізм відіграє вирішальну роль у функціонуванні бюджетної системи України. Від належних якості та рівня організації законодавчого й нормативного забезпечення, бюджетного планування бюджетного регулювання, бюджетного нормування, оподаткування, неподаткових методів мобілізації доходів, кошторисного фінансування, бюджетного інвестування, бюджетного резервування, міжбюджетних відносин, бюджетного контролю залежить рівень практичної реалізації бюджетних відносин у кожній ланці бюджетної системи і якість виконання державою своїх функцій [11].

Традиційно в основі методології наукових досліджень у сфері бюджету та бюджетної політики протягом останніх десятиліть лежить неокласична економічна теорія та посткейнсіанські напрями. На відміну від неокласичної теорії, інституціональні течії відштовхуються від неповноти інформації про уподобання індивідів, їх не ідентичність та обмежену раціональність у процесі прийняття рішень. Посткейнсіанці та неокласики роблять великий акцент на аспектах макроекономічної та фінансової нестабільності. Однак, спираючись тільки на постулати неокласичної та посткейнсіанської думки, важко пояснити, чому при однакових цілях підвищення ефективності використання ресурсів, забезпечення стабільності та економічного зростання, використання

приблизно однакових інструментів країни досягають зовсім різних результатів. Методологічні дослідження бюджетної безпеки держави є важливою складовою для розуміння та оцінки стану фінансової стабільності, ефективності й надійності бюджетної системи. Дослідження бюджетної безпеки держави має базуватися на положеннях теорій державних фінансів та економічної безпеки, а також методичних підходах до оцінювання рівня бюджетної безпеки держави, інструментів та показників для аналізу та оцінки різних її аспектів, виникає задача наукового обґрунтування і своєчасного уточнення порогових та оптимальних значень індикаторів, наукового супроводження моніторингу індикаторів та ідентифікації основних загроз, прогнозування їх значень на перспективу. При оцінюванні рівня бюджетної безпеки важливу роль відіграють не тільки індикатори, а їх граничні значення. Насправді важливу роль при оцінюванні рівня бюджетної безпеки однаково відіграють склад індикаторів, методологія їх нормування та інтегрального оцінювання, методи визначення порогових значень і самі порогові значення.

Окрема увага має приділятися виокремленню, класифікації, мінімізації та запобіганню загроз. Дослідження бюджетної безпеки варто проводити з урахуванням інституціонального підходу та інституціональних змін.

Науковому осмисленню питань бюджетної безпеки, на нашу думку, сприяли певні особливості досліджень у галузі безпеки, а саме логіка вивчення її структурних елементів від загального до часткового і системний характер. Так, дедуктивний характер вивчення особливостей економічної безпеки виявляється в процесі аналізу витоків цього поняття [7].

Наукові дослідження проблем формування та забезпечення фінансової безпеки держави розпочалися наприкінці 90-х років ХХ ст., у зв'язку з чим нині немає єдиного визначення цього поняття. Більшість науковців, серед яких О. Барановський, З. Варналій, І. Бінько, М. Єрмошенко, А. Сухоруков, В. Шлемко та ін., вважають, що фінансова безпека – це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної систем та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [1; 3 – 6; 10].

У науковій літературі склалося три основні концептуальні підходи до визначення сутності бюджетної безпеки держави, хоч окремі науковці пропонують комплексно розглядати це поняття, комбінуючи відомі підходи:

1) бюджетна безпека як стан захищеності бюджетної системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує здатність держави фінансувати реалізацію своїх функцій відповідно до національних інтересів;

2) бюджетна безпека як сукупність умов стійкості бюджетної системи, пріоритетна роль, якої визначається об'єктивною необхідністю існування збалансованого бюджету;

3) бюджетна безпека як стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів.

Форма вияву бюджетної безпеки втілюється в системі оцінок, що характеризують її рівень у динаміці й відносно оптимального значення індикаторів та інтегрального індексу. Об'єктом бюджетної безпеки є рівень виконання державного бюджету, ефективність використання бюджетних ресурсів, бюджетний процес, бюджетна система. Предметом бюджетної безпеки постає діяльність органів державної влади, фінансових інституцій, інструментів бюджетної політики, спрямована на реалізацію безпечного рівня бюджетної безпеки. Проведене дослідження дало змогу встановити домінуючу роль і місце бюджетної безпеки в системі фінансової та економічної безпеки держави. Сучасна парадигма безпеки свідчить, що безпека – це найважливіша категорія і необхідна передумова збалансованого функціонування системи суспільних відносин, що забезпечує захищеність від глобальних викликів та загроз.

Оцінювання бюджетної безпеки проводиться за допомогою методики та врахуванням множин індикаторів для основних складових фінансової та економічної безпеки за напрямками. Методика ґрунтується на комплексному

аналізі індикаторів економічної безпеки держави, нею затверджено перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також порядок розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки, що дає можливість оцінити рівень економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави.

В результаті діагностики одержується інформація про: стан і динаміку бюджетної безпеки держави та відповідність розрахованих показників пороговим значенням; статистичну і динамічну стійкість системи в умовах фінансової глобалізації. Показники для проведення оцінювання рівня бюджетної безпеки держави включають: статистичну інформацію про соціально-економічний розвиток, показники дефіциту бюджету та ефективності реалізації бюджетної політики. На основі результатів діагностики бюджетної безпеки держави, оцінки ефективності виконання бюджету, платоспроможності держави, перерозподілу ВВП, фінансової стабільності на основі інституціонального аналізу розробляються заходи з мінімізації загроз бюджетній безпеці держави. Дослідження бюджетної безпеки держави з використанням методології наукових досліджень, яка у загальному вигляді становить собою систему загальнонаукових принципів і правил організації дослідження, дотримання яких дозволяє розраховувати на отримання його достовірних результатів.

Досліджуючи бюджетну безпеку, доцільно говорити про інтереси різних соціальних груп, інститутів, держави та суспільства в цілому. Як зауважує С. Юрій, «в державному бюджеті переплітається величезний спектр різнорівневих інтересів і суперечностей. Внаслідок своєї здатності змінювати добробут громадян, бюджет є об'єктом максимального загострення індивідуальних, групових та національних інтересів, джерелом боротьби ідеологій, наукових концепцій, політичних переконань, уявлень про справедливість». Неодмінним фактором, який об'єднує ці інтереси є, без сумніву, те, що стосуються вони фінансових ресурсів. Таким чином, ці інтереси набувають чіткого фінансового чи економічного характеру [11].

Бюджетна безпека держави як інші види безпеки формується і забезпечується з урахуванням постійного впливу загроз на стабільність бюджетної системи. Як внутрішні так і зовнішні загрози, поглиблюються процесами глобалізації та динамічним розвитком світових фінансових відносин, які зумовлюють необхідність дослідження проблем забезпечення збалансованості фінансової системи України, а також розроблення та впровадження політики безпечного розвитку держави.

Ступінь вияву та сила впливу кожної окремої загрози можуть відрізнятися залежно від рівня розвитку фінансової та бюджетної системи, сфери виникнення, спроможності протистояння несприятливим наслідкам.

Структурування загроз бюджетній безпеці зводиться до виявлення загроз, попередження реальних і потенційних. А. Сухоруков загрозами бюджетній безпеці визнає: перевищення реального бюджетного дефіциту над запланованим, невиконання бюджету, пов'язане з наданням пільг, надмірне оподаткування, державні борги [10]. Окремі вітчизняні науковці, зокрема М. Єрмошенко, С. Єрохін, І. Плужников, Л. Бабич, А. Соколовська, Ю. Чередниченко основними загрозами у бюджетній сфері визначають: щорічне зростання дефіциту державного бюджету; значний рівень державного (внутрішнього і зовнішнього) боргу, високі витрати на його обслуговування та погашення; нестача бюджетних коштів для прямого фінансування або кредитування розвитку пріоритетних галузей економіки; недосконалість бюджетної системи, низький рівень бюджетної дисципліни; надмірний рівень і нераціональна структура державних видатків на підтримку збиткових галузей народного господарства. Дані обставини повною мірою стали характерними і для незалежної України. Дефіцитність бюджетної політики яскраво проявилась у незбалансованості усіх бюджетів держави. Як наслідок, зведений бюджет протягом 1993–2009 рр. переважно виконувався з дефіцитом, тим самим характеризуючи дисбаланс усієї бюджетної системи країни. Але поза увагою науковців залишилися реальні загрози бюджетній безпеці, а саме: тінізація бюджетної сфери; неефективність використання

бюджетних коштів; відсутність ефективної системи внутрішнього контролю за бюджетними процесами та використанням бюджетних коштів; значні прорахунки на стадії планування бюджету; зростання диспропорцій фінансування видатків із державного бюджету.

З огляду на це, ідентифікацію виявлених та потенційних загроз бюджетній безпеці доцільно здійснювати із застосуванням принципів, обґрунтованих у проекті Концепції фінансової безпеки України, а саме: – сегментації – загрози визначаються в межах певного фінансового сектору; – суттєвості – ідентифікація здійснюється по мірі формування ризиків і загроз розвитку бюджетної системи; – об'єктивності – наявність чи відсутність загрози має бути визначена шляхом комплексного обчислення, опису процедур запобігання та нейтралізації; – повноти – загроза ідентифікується з погляду всіх можливих наслідків; – динаміки – під час ідентифікації загроз ураховуються поточні тенденції [8].

Загалом дослідження загроз у бюджетній сфері в Україні засвідчило наявність проблем у багатьох аспектах бюджетної політики та організації бюджетної системи країни, що можуть розглядатись як прямі загрози її безпечному розвитку. Як наслідок, виявляючись здебільшого у порушеннях бюджетної процедури, системній деформації правового простору, закладенні в бюджет нереалістичних параметрів, вони формують загрози коротко- та довгострокового характеру і таким чином зумовлюють низький рівень бюджетної безпеки держави. На рівень бюджетної безпеки суттєво впливає істотна виснаженість власних джерел фінансових ресурсів – прибутку суб'єктів господарювання, доходів населення, доходів бюджетів усіх рівнів, амортизаційних відрахувань, ресурсів цільових фондів та ін.

На рівень бюджетної безпеки впливає дефіцитність бюджетної політики, яка яскраво проявилась у незбалансованості бюджетів усіх рівнів. Якість бюджетного процесу в Україні значною мірою визначається системними порушеннями бюджетного законодавства і закладеними в практику суперечливими підходами до бюджетного планування. Найвагомішою загрозою є державний борг та незбалансованість державного бюджету і щорічне зростання дефіциту, які повною мірою стали характерними і для незалежної України. Існує безпосередній зв'язок між бюджетним дефіцитом та державним боргом. Таким чином, дослідження бюджетної безпеки є необхідним елементом для забезпечення фінансової стабільності, ефективного управління та розвитку країни, що має перспективні вигоди для суспільства в цілому.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія/ О.І. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2004. – 208 с.
2. Бюджетний кодекс України: Кодекс України. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
3. Бюджетний менеджмент : [підручник] / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.] ; за заг. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
4. Бюджетний менеджмент: [навч. посіб.] / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак. – К.: Знання, 2006. – 293 с.
5. Варналій, З. С. Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
6. Засади формування бюджетної політики держави: [монографія] / [М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохін, І. О. Плужников, та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
7. Колісник О.Я. Бюджетна безпека у забезпеченні стратегії соціально-економічного розвитку держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / О.Я. Колісник – Тернопіль, 2009. – 21 с.
8. Концепція економічної безпеки України / [В. М. Гесць, Б. Є. Кваснюк та ін.] ; кер. проекту В. М. Гесць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
9. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України (Наказ Міністерства економіки від 02.03.2007 р. №60) // Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.kmi.gov.ua>.
10. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України : [монографія] / А. І. Сухоруков; [акад. НАН України С. І. Пирожкова]. – К. : НІПМБ, 2005. – 140 с.
11. Юрій С. І., Дем'янишин В. Г., Буздуган Я. М. Антологія бюджетного механізму: Моногр. – Тернопіль: Екон. думка, 2001. – 250 с.

Секція фінансів, банківської справи та державного управління 159

<i>М.С. Носенко, А. Алексеєва</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА США.....	159
<i>Л.А. Свистун, Ю.В. Андоленко, К.В. Вяткіна</i> ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЖИТЛОМ.....	160
<i>І.В. Бідна, Н.М. Живолуп</i> НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ В УКРАЇНІ.....	162
<i>Я.П. Бондаренко, С.Б. Манжос</i> ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ	163
<i>В.О. Онищенко, М.М. Бузанакова</i> УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ	165
<i>К.П. Штепенко, Ю.Л. Гаврищенко</i> ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗБІЛЬШЕННЯ.....	166
<i>Ю.С. Довгаль, Л.В. Галиновська</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИСУТНОСТІ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ	168
<i>К.П. Штепенко, Ю.І. Горьова</i> МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	169
<i>Л.О. Птащенко, Т. А. Громенко</i> ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК АНТИКРИЗОВИЙ ЗАХІД РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА.....	171
<i>Л.О. Птащенко, Л.І. Гудько</i> УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ.....	173
<i>М.С. Носенко, Т. І. Даниленко</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	174
<i>С.В. Онищенко, О.Я. Колісник</i> БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	176
<i>Я.М. Дмитренко</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ	180
<i>Ю.О. Ельвіх, Л.А. Свистун</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ БУДІВНИЦТВА ЖИТЛА ДЛЯ МОЛОДІ.....	181
<i>О.В. Жиденко</i> ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СХЕМ ПРОЕКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	183
<i>А.М. Компанієць</i> УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	184